

AVAL HON LENNEGEZH O C’HWEZHAN (48)

« Ned eo ket mat e vije ar barzh re blapenn, a gav din. Barzhed vras zoken : degemeret kelenn digante. E tavedegezh an dongalon eo e tle dareviñ ar barzhonegennoù. Un neuz ker peuze’hraet ha greüs a dleer gwiskañ warno. Hag an awen wirion a sant neb o lenn gant ma klot mennozh ar barzh gant un hir a breder hag un hir arnoderezh nemetken. Ned it ket neuze da gavout iskis stumm pe lavar gwerzennoù zo. Kentoc’h, deskit-int dindan eñvor, war-lerc’h o lenn uhel-vouezh, ha dalc’hit koun eus a lavare Samain :

‘Ben da eñvorennoù evel mein prizius
ha gra ganto d’az pizied henvravigoù.’

Ned on ket bet o kerc’hat an awen na war lein ar Wezva (da lâret eo Yr Wyddfa, uhelenn an uhelennoù en Kembre) nag e-tal skraberien-oabl New-York. Diwar lusk ar vuhez, war vor ouzh Doue nesoc’h, ne lavaran ket. Ha marteze, a-ziwar dreflamm un daoulagad kaer am ambrougas o c’harantez tramor. N’em eus ket kennebeut klasket a-ratozh diaested an displegerezh. Ar brezhoneg, ur yezh yac’h ha bev eo, ya, ur yezh wevn n’eo ket a-walc’h c’hoazh, daoust d’he finvidigezhioù. Arabat e rebechfec’h d’ar skrivourien, dreist-holl barzhed anezho, gwallgas al lavarenn hag ober fae war ar savadur-gerioù, -mont da besketa, e kembraeg dreist-holl : gerioù a gloto gwell ouzh red-tremen o ‘hunvre-dihun’. Rak ker ret ha diaes eo displegañ resis ar sonerezh-diabarzh. »

A skrive hon C’herverzhioù da ober un tamm kinnig d’e varzhonegoù. Paotr *Gwalarn* a ouveze ivez streviñ e varzhoniezh en kelaouennoù all. *Sav*, honnezh ne oa ket er gwalarn avat, er reter ne lâran ket. Kelaouenn Bretoned o vevañ en Pariz. Sebedennus ar boued a gaver er gelaouenn-se : boued o tont a-berzh Breizhiz hag a-berzh Bretoned. Breizhiz ha Bretoned n’eo ket ar memes tra ! Hañ ! N’eus ket a Vreizhiz en Pariz, Bretoned, ne lâran ket (bis !). Met, boulc’hurun, d’ar c’houlz ne oa ket a rouedad sokial, ne oa ket a internet hag e oa tailhet munutennoù ar pellgomzer, kelaouenn evel-se a oa reiñ alan hag anal d’ur gumuniezh vrezhoneg marnaoniet. Traoù dastumet, traoù krouet hag ivez rentaoù-kont niverennoù *Gwalarn*, barzhoniezh, danevelloù ha kontadennoù a oa diouzh meuz lipous *Sav*. Ur studiaden war ar c’hemmadurioù gant ur chaloni-kelennerkeltieg da zont a gaver ivez zoken, ha kinniget da Roparz. Roparz ? Ya, Roparz Hemon, hon Roparz. Barnet kriz ar studiaden gant hemañ diwezhañ avat. Met se zo un istor all..

Hag hon C’herverzhioù, paotr ar varzhoniezh, unan eus hon brasañ barzhed - emañ ma soñj a-unan gant hini Arzel Even – en deus bet gouvezet ivez reiñ un tamm sklêrijenn war e sell a varzh war arzh ar sevel karmoù.

Reiñ a ra dimp un alc’hwez bennak da zigeriñ un nor d’e varzhonegoù, zo lakaet alies, alies, da vezañ barzhonegoù hermezek. Hermezek pan ne gompren ket, pan ne weler ket ar mennozh, pan ne weler ket ur spered o reiñ atiz e galon da ezteurel e vennozhioù. Unan eus an alc’hwezioù, mard on reizh, eo pinvidigezh ar yezh, ar yezh kozh a-wezhioù. Kembraeg ivez. Ur yezh kar, ur yezh skouer en meur a geñver, eme ar vrezhonegerien. Ar peuriñ bepred gwelloc’h er park en kichen ! Gwir marteze, met me gav din eo ken faos all, rak kement yezh, da sevel he barzhoniezh, he deus ezhomm, hag ezhomm bras, a gaout magadur da ezteurel. Ezteurel, bepred ezteurel. Hon drivliadennoù ne c’hallont ket bezañ gwisket gant abeupreennoù. Un trivliad zo er santadur, er mennozh, en ti a sav ar barzh evitañ. Gerioù, geriennoù, troiennoù da sevel skeudennoù, da leuskel hon garmoù dre garmoù kizellet, turgnet. Ha kement-se a oa arz hon C’herverzhioù. Ha bezit dinet’h krenn, hon C’herverzhioù a ouveze sevel barzhonegennoù, hervez e c’her dezhañ, barzhonegennoù eeun, kaer ha fromus. Evel *Kan an noz* zo evel un doare « instantané », ur mare ma kaver seizet ar gwel, ar c’hlev hag ivez an drivliadennoù :

« War ar sav-mein ar porzh kozh, karout a ran menel
D’an abardaez, va unan-penn. Un nivlenn skañv
He deus kuzhet an heol. War ar vourc’h o tevel
E tiskenn peoc’h dispar nozioù an nevez-hañv.

An oabl, ar mor zo glasoc'h-glasañ er pellder.
Er bigi ne glever mouezh ebet ken. An tonn
A ruilh didrousoc'h war an traezh. An avel dêr
O c'hwezhañ eus donder an Atlanteg divonn

A frondusa 'n ur luskellat mil bleuniadur.
Hag en deñvalijenn n'hellan ket disrannañ,
Goulaouenn amresis, dasklêrijennadur
Ur steredenn diouzh un tour-tan o vannañ. »

Pe c'hoazh unan all, dediet d'ur Wenn B., o rentañ trivliadoù en kreiz ur garantez kollet, skrivet etre
1927 ha 1933 :

« Echu eo ! 'Glevin ken mouezh va muiañ-karet !

Gwez holl veuzet e sked tanflamm ar c'huzh-heol,
Frondoù marzhus ar bed, da gala-Mae fuilhet,
Pennoù ar yeot, evned an aer, ha c'hwi, alezioù.
Liorzh ar bleuñv-se hag ar geot hag ar gwezioù,
Ha ne glevjoc'h-hu ket, e-kreiz peoc'h strafilhet
An abardaez, kevrin he c'hanennoù direol ?

Goursav ar garantez 'n he daoulagad trellet,
Kened kuzh an neñvoù en nozvezhioù tremen,
Perak ne dañvais outo 'n o flourderioù ?
Setu m'en deus 'n Ankoù troc'het steud an dezioù
A veve estlammus, heugusat taol-termen...
Gwa d'ar c'haezh dilezet, ma n'en devo gellet
Mont e-unan davet luc'h ar pedennlec'hioù. »

C'hwi, evel don n'ouvezit ket piv oa ar Wenn B.-se. Ha pouezus eo ? Petra vern ? Ha n'eo ket
pouezusoc'h heuliañ an ezteurel roet gant ar barzh en e varzhoneg ?

En e varzhoneg *Mouezh dizremm* e ra hon C'herverzhioù un enklask diabarzh, un emc'hwiliañ dindan
hon selloù, ambrouget gant hesoded e c'herioù, war glask stur ha ster e emkiant ken lorc'hus hag al
lavarennoù gwrezus :

« Mouezh dizremm,
mouezh kevrin va c'halon direol,
feuls ha kuñv, rok ha skañv tro-ha-tro,
a strak em daoulagad hag a sil em daouarn, -

Mouezh dizremm,
mouezh espar a c'harm e-pad an noz,
hag a vouskan, hag a richan, hag a zigeiz,
stur ha ster va emskiant ken lorc'hus, -

Mouezh dizremm,
mouezh ur vaouez o tistagañ damuhel
lavarennoù gwrezus ouzh un den dianv
a-dreuz ul lien-stegn en deñvalizien, -

me az klev,
mouezh dizremm, e pep korn va zro-dro,
evel ur c'hazh o viaoual ouzh ur spontailh

(tan un dispac'h spontus e-kreiz e lagad)
un aon dreistloenel, aon un ene o c'hoiñ

ha ne grede ket gwelout er bed un enebour
an enebour gwellañ, an enebour kevreder. »

Gant Kerverzhioù e c'haller blazañ ur varzhoniezh digor d'an trivliadennoù, digor d'ar gweledigezhioù, digor d'ar bedoù en tu-hont d'an dic'hoanag. En teir barzhoneg-se en deus hon C'herverzhioù lakaet komz-plaen da vezañ barzhoniezh. Ha n'eo ket hep kas da soñj ar pezh en devoa graet hon C'halloc'h ivez, hon nevez, hon barzh rakgwalarnek, na kennebeut all ar pezh a raio ivez dindan meur a stumm all hon Maodez, mouezh aodoù speredel Treger. Plezhenniñ, troellenniñ, kemer perc'heniezh war hon yezh ha sevel oberennoù da zerc'hel hon memor war sav a-benn tresañ hon amzer dazont. Yezh, lennegezh, memor, dazont, hon gerioù alc'hwez-ni. Benomp hon eñvorennoù evel mein prizius ha greomp gante d'hon bizied henvravigoù...

Herve Bihan

Levrlennadur

G.-B. Kerverzhioù, *Rakskrid*, Sav, Niv. 16, Diskaramzer 1939, p. 15. [skrid eus 1933]

G.-B. Kerverzhioù, *Ur strobad barzhonegoù*, Sav, Niv. 16, Diskaramzer 1939.

G.-B. Kerverzhioù, *Barzhonegoù*, Sav, Niv. 14, Nevezamzer 1939.